

**ПОСЛАННЯ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

до Верховної Ради України

**Європейський вибір.
Концептуальні засади
стратегії економічного та
соціального розвитку України
на 2002-2011 роки**

ЗМІСТ

ВСТУП

I. УКРАЇНА І ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

II. ОСНОВНІ ПІДСУМКИ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ (1991-2001 рр.)

III. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

3.1 Створення передумов для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі

3.2 Забезпечення сталого економічного зростання

3.3 Утвердження інноваційної моделі розвитку

3.4 Соціальна переорієнтація економічної політики

IV. ЕТАПИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ І КІЛЬКІСНІ ПАРАМЕТРИ ЗРОСТАННЯ

V. ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Підвищення дієздатності держави

Новий етап адміністративної реформи.

Конституційна та судова реформи

Подолання корупції та тінізації економіки

Дебюрократизація економіки

Інституювання ринкових механізмів.

Формування ефективного конкурентного середовища

Удосконалення відносин власності.

Зміцнення позицій приватної власності та налагодження корпоративного управління

Державна підтримка малого підприємництва

Розвиток інституту банкрутства та захист прав кредиторів

VI. СТРАТЕГІЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Трансформація бюджетних ресурсів у чинник ефективного соціально орієнтованого економічного зростання. Зниження податкового навантаження

Обмеження боргової залежності держави

Підвищення надійності грошової стабілізації

VII. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Механізми захисту внутрішнього ринку

Модернізація промисловості

Формування внутрішнього ринку високих технологій

Розвиток телекомунікацій та інформаційної інфраструктури

Технічне переоснащення Збройних Сил на базі вітчизняної промисловості

Поглиблення реформ в аграрному секторі економіки

Енергетична стратегія

Використання геостратегічного потенціалу

Модернізація туристичної та рекреаційної сфери

VIII. ІНВЕСТИЦІЙНА ТА СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Формування інвестиційного потенціалу

Розвиток фінансової інфраструктури та фінансового посередництва

Державна науково-технічна та інноваційна політика

Реструктуризація державних підприємств

Розвиток людського потенціалу - основа стратегії структурно-інноваційного розвитку

IX. СТРАТЕГІЯ ДОХОДІВ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Нові акценти політики доходів

Зміцнення позицій середнього класу

Політика продуктивної зайнятості

Пенсійна реформа

Реформування системи охорони здоров'я

Житлова політика

X. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ

Практичні кроки в європейській інтеграції

Оптимізація економічних відносин з Російською Федерацією

Співробітництво з іншими країнами світу

Євроатлантична інтеграція

Нові підходи у відносинах з міжнародними фінансовими інституціями

XI. ЗДІЙСНЕННЯ АКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

XII. ЕКОНОМІЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

ВСТУП

Минуле десятиріччя за своїми соціально-економічними та політичними наслідками виявилось доленосним. Україна утвердила себе як незалежна держава. Однак процес розбудови свого дому ще не завершено. Завдання полягає в тому, щоб остаточно облаштувати споруджену будівлю по суті нового суспільства - економічну, соціальну, політичну та гуманітарну сфери, подолати глибокі деформації, що виникли на стартовому етапі трансформаційного процесу.

Йдеться про практичну реалізацію завдань довгострокової стратегії, яка має забезпечити міцне підґрунтя України як високорозвиненої, соціальної за своєю сутністю, демократичної правової держави, її інтегрування у світовий економічний процес як країни з конкурентоспроможною економікою, здатною вирішувати найскладніші завдання свого розвитку. Наступне десятиріччя має стати визначальним у розв'язанні саме цих завдань, інакше Україна може переміститися на периферію світових процесів.

Слід ураховувати й те, що наявний інструментарій економічної політики, який сформовано в попередній період, не націлений на забезпечення якісних перетворень - інноваційного розвитку, оновлення структури виробництва, подолання глибокої диференціації доходів та ін. У межах нинішньої моделі розвитку широкомасштабна модернізація національної економіки просто неможлива. Потрібні суттєві зміни в механізмах трансформаційних процесів, їх системне оновлення - тобто осмислений перехід до інституційної моделі ринкових перетворень, поєднаних з елементами ефективного державного регулювання.

На попередньому етапі реформ здійснювався демонтаж (через механізми лібералізації) державно-адміністративної системи управління. Нині ставиться нова мета - формування сильної держави, активізація її регулюючої функції і водночас здійснення такої політики, яка б не лише зберегла, а й істотно посилила ринковий вектор розвитку, надала йому більшої орієнтації на кінцевий результат.

Такі акценти нової стратегії цілком укладаються в загальний контекст світового розвитку. Нині повсюдно переосмислюються роль і місце держави в здійсненні трансформаційних процесів. Водночас слід ураховувати й інші аспекти цієї проблеми. Шлях, на який розвиненим країнам потрібно було кілька століть, Україна має пройти в максимально стислі терміни.

Досвід держав, які здійснювали глибокі перетворення, засвідчує, що реальний успіх трансформаційних процесів можливий лише тоді, коли реформи та їхні результати відповідають інтересам і сподіванням широких верств населення, а тому отримують достатню суспільну підтримку. Отже, при визначенні нової стратегії потрібні максимальний політичний консенсус, суспільні консолідація і згода щодо основних цілей цієї стратегії та механізмів її реалізації, базових засад. Це також дуже важливо з погляду зміцнення демократичних інститутів та послідовного розвитку громадянського суспільства.

Без опори на таку довгострокову стратегію, яка б ураховувала, з одного боку, об'єктивні закономірності суспільного прогресу, а з іншого - сучасні соціально-економічні та геополітичні реалії і водночас користувалася високою довірою й підтримкою народу, економічна політика будь-якого уряду, як і держави загалом, не матиме перспективи. У зв'язку з цим економічна стратегія наступного періоду має бути максимально прагматичною, вільною від політизації ідеологічних схем та стереотипів.

Конче важливо забезпечити наступність нової стратегії, її органічний зв'язок з позитивними надбаннями попереднього періоду, з урахуванням того, що курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною державної незалежності. Він викристалізовується з історії нашого народу, його ментальності та демократичних традицій, з прагнення нинішнього покоління бачити свою державу невід'ємною складовою єдиної Європи. Європейський вибір України - це водночас і рух до стандартів реальної демократії, інформаційного суспільства, соціальне орієнтованого ринкового господарства, базованого на засадах верховенства права й забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

I. УКРАЇНА ТА ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1. Геополітична спрямованість сучасного цивілізаційного процесу визначається його глобалізацією, прогресуючим зростанням значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і

гуманітарних чинників економічного прогресу, утвердженням пріоритетності базових засад сталого розвитку, який сприяє не тільки економічному зростанню, а й справедливому розподілу його результатів, розширенню можливостей людей, їхньому збагаченню.

2. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості в розширенні обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями та капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері, духовному збагаченні особистості. Водночас для значної частини людства глобалізація несе в собі й істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на "цивілізаційний центр" і "периферійну зону", поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному розвитку.

3. Фактично продемонструвала свою безперспективність політика так званої наздоганяючої модернізації, за рецептами якої (починаючи з 60-х років) розвивалася значна частина країн Латинської Америки, Азії та Африки і яка в 90-ті роки набула поширення на пострадянському просторі, у т. ч. і в Україні. Вона не сприяла вирішенню ключової проблеми сучасного світового процесу – забезпеченню сталого розвитку та зближенню на цій основі країн за рівнем життя народу. Нині людство зіткнулося із ситуацією, за якої значна частина країн опинилася за межами економічного та соціального прогресу. Ситуація ускладнюється і тим, що в останнє десятиріччя відбулося розширення зони бідності за рахунок країн, які входили до складу колишнього СРСР. Тож подолання глобальної нерівності перетворилося в центральну проблему XXI століття.

Все це – об'єктивні, жорсткі й далеко не завжди прогнозовані реалії сучасного світу, які слід максимально враховувати. Світ, як і раніше, визнає лише сильних, поважає лише тих, хто спроможний до самоутвердження, здатний захищати власну свободу та цінності.

4. Глибокі сутнісні суперечності нинішнього цивілізаційного процесу висувують особливі вимоги до довгострокової соціально-економічної стратегії в Україні. Необхідно скоригувати загальну спрямованість трансформаційного процесу, надати йому сучасних цивілізованих форм, знайти такі шляхи та механізми входження у світову економіку, які б дали змогу максимально скористатися позитивними наслідками глобального розвитку і водночас мінімізували економічні й особливо соціальні труднощі, пов'язані з адаптацією національної економіки до закономірностей світової господарської системи.

5. При визначенні стратегії держави слід враховувати і нову геополітичну ситуацію, яка почала формуватися після безпрецедентної терористичної атаки на США 11 вересня 2001 р. Нові види загроз і викликів обумовлюють необхідність утвердження принципово нової моделі світового розвитку, глобальної безпеки. Україна має враховувати ці процеси, брати найактивнішу участь у формуванні механізмів нової міжнародної антитерористичної політики.

6. Потрібно враховувати і глобальну тенденцію переходу до багатопольсного (поліцентричного) світового співтовариства, де основою взаємодії держав та їх економік має стати регіональна інтеграція. У зв'язку з цим чітка і пріоритетна орієнтація України

на інтеграцію в Європейський Союз, набуття статусу спочатку асоційованого, а згодом повноправного членства в ньому має розглядатися як основа стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави на наступні десять років і більш віддалену перспективу. Як засвідчує досвід практично всіх країн - претендентів на вступ до ЄС, ця мета може стати додатковим потужним стимулом і каталізатором відповідних соціально-економічних та політичних перетворень.

Водночас пріоритетність інтеграції України в ЄС не повинна вступати у протиріччя з іншими стратегічними напрямками зовнішньополітичної та економічної діяльності держави. Всі вони мають бути підпорядковані стратегічній меті - європейській інтеграції. Зберігають своє значення розвиток та поглиблення взаємовигідних зв'язків з Росією. Так само велика увага буде приділятися співробітництву з США. Активно розвиватимуться відносини з країнами СНД, Центральної та Південно-Східної Європи, інших регіонів світу.

II. ОСНОВНІ ПІДСУМКИ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ (1991-2001 рр.)

1. Період 1991-2001 рр. позначений докорінною зміною соціально-економічних відносин, утвердженням принципово нової економіки. Фактично з нульової позначки сформовано її визначальні атрибути - фінансову, грошову, бюджетну, банківську, митну та інші системи, які в сукупності визначають економічну інфраструктуру незалежності держави. За ці роки демонтовано основні підвалини адміністративно-командної системи економічних відносин. Особливо відчутним став перелом у реформуванні відносин власності. Нині понад 75% від загального обсягу промислової продукції виробляється недержавними підприємствами. Здійснено роздержавлення сфери будівництва та транспорту, на приватних засадах розвиваються підприємства торгівлі.

Принципові, кардинальні зміни відбулися на селі, де активно реалізуються завдання розпочатої ще в 1994 р. земельної реформи. За час її проведення 6,4 млн. селян безоплатно одержали у власність 26,5 млн. га сільськогосподарських угідь. Ще 6,2 млн. га земель передано в приватну власність для ведення фермерських, особистих підсобних та присадибних господарств. На недержавній основі нині виробляється практично вся аграрна продукція. Цей найскладніший крок у комплексі ринкових перетворень докорінно змінює систему економічних відносин не лише на селі, а й у всій державі.

Протягом 90-х років сформовано основний каркас ринкової інфраструктури та ринкових інститутів, утверджено основи відповідної законодавчої бази. Здійснено важливі заходи в лібералізації господарських зв'язків, зокрема цінового механізму, грошового та валютного ринків, ринків товарів та капіталів. Наслідком цих кроків стало подолання хронічного дефіциту товарів, нескінченних черг, які 70 років були невід'ємним атрибутом повсякденного життя кожної сім'ї. Змінюється характер поведінки

суб'єктів господарювання, які щодалі більше орієнтуються на платоспроможний попит, кон'юнктуру ринку, максимізацію прибутку.

Докорінно перебудовано й економічні функції держави. Замість системи директивного управління сформовано основні важелі та інструменти державного макроекономічного регулювання.

Нині економіка України на противагу системній замкнутості, характерній для попереднього періоду, є у своїй основі відкритою. Маємо стабільну конвертовану національну валюту, а також законодавство, що регулює зовнішньоекономічну діяльність, яка останнім часом дедалі більше наближається до стандартів і вимог Світової організації торгівлі.

2. Сказане дає підстави для такого принципового висновку: незважаючи на проблеми і труднощі, за десять років реформ в економіці України, практично в усіх її сферах в основному сформовано фундамент ринкової економіки, нагромаджено критичну масу ринкових перетворень. Це відкриває реальну перспективу динамічного зростання та якісного розвитку вітчизняної економіки, підвищення рівня життя народу. У суспільстві зміцнюється переконаність у тому, що альтернативи обраному шляху ринкових перетворень немає.

3. Важливим підсумком попереднього етапу стало подолання тривалої руйнівної економічної кризи, що сягає корінням у часи радянської системи. За роки кризи (1990-1999 рр.) обсяги ВВП скоротилися на 59,2%, промислової продукції - на 48,9, сільськогосподарської на 51,5%. Реальна заробітна плата зменшилася в 3,82 рази. Найвідчутніші втрати припали на стартовий етап перехідного періоду - 1991-1994 рр. За цей час обсяг ВВП зменшився на 45,6%, промислового виробництва - на 40,4, сільськогосподарського - на 32,5%. Були повністю розбалансовані грошова та фінансова системи. Особливо болісними виявилися наслідки найвищої у світі гіперінфляції, яка в 1993 р. досягла 10256%. Дефіцит державного бюджету покривався грошовою емісією НБУ.

Потрібно було п'ять років напруженої роботи, щоб поступово вивести українську економіку з цього катастрофічного стану. Результати політики, що здійснюється, втілені за два останні роки у високих темпах економічного зростання, стабільності національної грошової одиниці, позитивних зрушеннях у сфері життєзабезпечення населення, поступовому піднесенні його добробуту. За темпами зростання економічних показників у 2000-2001 рр. Україна ввійшла до групи країн, які сьогодні лідирують у світі.

4. Перехід від збанкрутілої адміністративно-командної системи до ринкової економіки не міг не супроводжуватися глибоким падінням виробництва, яке у своїй основі було неконкурентним та неефективним. Водночас потрібно враховувати й складність органічного поєднання реалізації завдань системної трансформації з розв'язанням всього комплексу проблем, пов'язаних з утвердженням державності. Через специфіку економічних, соціально-політичних, гуманітарних та екологічних чинників утвердження та зміцнення державного суверенітету виявилось в Україні набагато складнішим,

ніж це уявлялося на перших порах.

Треба визнати і надто завищені сподівання на зовнішню допомогу. До того ж фінансово-кредитна підтримка українських реформ супроводжувалася (і часто супроводжується тепер) умовами та вимогами, які далеко не завжди адекватні об'єктивним обставинам та специфіці здійснюваних трансформаційних процесів.

Далася взнаки і відсутність не тільки практичного досвіду, а й суто теоретичного осмислення шляхів переходу від адміністративно-командної економіки до ринкової. У багатьох випадках неадекватними були і рекомендації міжнародних фінансових інституцій та зарубіжних експертів, які часто зводилися до застосування штучно сконструйованих стандартних стереотипів, були механічною калькою з чужого досвіду, не враховували специфіку нашої держави. Ці рекомендації ми сприймали некритично. Давалася взнаки недосвідченість кадрового потенціалу, а точніше - "кадровий голод", який був особливо відчутним на старті реформ. Звідси - численні помилки та прорахунки, невпевненість у здійсненні управлінських рішень. Вони цілком закономірні. Уникнути їх було вкрай важко або просто неможливо.

5. Економічна криза та суперечності попереднього етапу реформ мають ще одне підґрунтя. Життя потребує неупередженої оцінки трансформаційної моделі, яка сформувалася в перші роки перетворень. Змінити її спрямованість у період глибокої економічної кризи, яка сама по собі деформує соціально-економічні та політичні відносини, було практично неможливо. За своєю економічною сутністю та спрямованістю це була модель, що базувалася на рекомендованих ззовні спрощених принципах ринкової трансформації і здебільшого безрезультатно (або з низькою ефективністю) упроваджувалася протягом багатьох десятиліть у Латинській Америці й Африці.

Потреба в критичному перегляді моделі трансформації з відповідним коригуванням вектора суспільних перетворень постала не лише перед Україною, а й перед іншими пострадянськими державами. Ця модель фактично зводилася до логіки однобічного економізму без урахування пріоритетності інституційних перетворень, необхідності посилення в процесі реформ дієздатності держави, взаємозв'язку економічних та неекономічних чинників суспільного розвитку, економіки та суспільства загалом. Тому значна частина проблем, що накопичилася, породжена саме розбалансуванням економічних, соціальних та політичних чинників суспільних перетворень.

6. Запроваджена модель ринкової трансформації не мала необхідної соціальної спрямованості. Формула "спочатку реформи, а потім реалізація завдань соціального розвитку", визначена вже на початку перехідного періоду, виявилася не просто помилковою, а глибоко деструктивною. На практиці вона звелася до того, що реформи здійснювалися ціною соціальних утрат. У багатьох випадках демонтовано навіть ті соціальні цінності, які свого часу були запозичені західними країнами та інтегровані в сучасні цивілізаційні процеси. Відповідно економічні реформи не сприяли досягненню визначальної мети трансформаційного процесу - становлення середнього класу як основного носія демократії,

соціальної та політичної стабільності в суспільстві, економічного прогресу. Не було забезпечено становлення принципово нової, адаптованої до ринкової економіки соціальної інфраструктури. Реформи не сприяли подоланню бідності, глибокого матеріального розшарування населення, яке набагато перевищує відповідні показники розвинених країн і не сприяє утвердженню в суспільстві надійної соціальної та політичної стабільності.

7. Помилковість прийнятої на старті реформ моделі ринкової трансформації полягала (як це нині стає очевидним) в оцінці України як держави нерозвиненої не лише з економічної, а й науково-технічної і технологічної точок зору, з усіма наслідками, що з цього випливали. Ця хибна позиція не дозволила створити необхідні умови для примноження та зміцнення інтелектуального потенціалу суспільства, інноваційного розвитку економіки, освоєння нових високих технологій, подолання структурних деформацій, успадкованих від адміністративно-командної системи. У кінцевому підсумку економічна динаміка не набула сучасної постіндустріальної спрямованості, що мало стати стрижнем трансформаційного процесу. Ми фактично почали рухатися у зворотному напрямі - демонтажу відповідного потенціалу розвитку, до запровадження стандартів країн, що нині спеціалізуються на обслуговуванні потреб постіндустріального центру.

8. Через допущені прорахунки, насамперед низьку дієздатність держави, становлення ринкових відносин супроводжувалося глибокими деформаційними процесами. Набули поширення нецивілізовані форми нагромадження капіталу, істотні суперечності в практиці приватизації, зростали рівень тінізації економіки, корупції та економічної злочинності, обсяги позабанківського грошового обігу. Найбільш небезпечним є зміцнення позицій олігархічного капіталу, його зрощування з державною бюрократією, тенденції підпорядкування економіки та держави загалом корпоративним інтересам.

Ці та інші чинники не можна недооцінювати. Вони не лише спотворюють економічну систему, дискредитують політику реформ, заважають формуванню сприятливого інвестиційного клімату, а й істотно обмежують можливості інтегрування України в сучасний цивілізаційний процес, утвердження високих стандартів Європейського Союзу. Ми повинні знайти в собі політичну волю, інтелектуальні та інші ресурси для того, щоб переламати такий загрозливий розвиток ситуації.

ІІІ. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Цілі та завдання нового етапу розвитку України на порядок складніші й масштабніші від тих, які вирішувалися в попередні роки. Це має бути період глибоких якісних перетворень у всіх сферах суспільного життя - економічній, соціальній, політичній, духовній. Конкретизувати найважливіші економічні завдання цього етапу можна таким чином:

**Створення передумов для набуття Україною
повноправного членства в Європейському союзі**

Стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку на найближчі десять років має стати створення реальних передумов вирішення основного геополітичного завдання нашої держави - вступу України до Європейського Союзу.

Ми вже пройшли певну частину цього шляху. У 1998 р. набула чинності після ратифікації Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом. У 1998 та 2000 рр. Указами Президента України затверджено Стратегію ([615/98](#)) і Програму інтеграції України в ЄС ([n0001100-00](#)). Важливе значення для становлення відносин між нашою державою та Євросоюзом мало схвалення Європейською Радою у грудні 1999 р. Спільної стратегії ЄС щодо України. Принциповим кроком у зміцненні та розвитку стратегічного партнерства стали п'ятий саміт Україна - ЄС (Ялта, вересень 2001 р.), а також прийняття "Плану дій ЄС у галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні" ([994_494](#)) (12 грудня 2001 р.).

Така послідовна робота виводить весь комплекс відносин Україна - ЄС у площину практичної реалізації завдань, пов'язаних із вступом нашої країни до Євросоюзу. На це мають бути спрямовані всі інституційні перетворення, політика економічних, соціальних та гуманітарних реформ. Ідеться про такий комплекс системних перетворень, який би дав можливість нашій державі до кінця 2007 р. претендувати на набуття асоційованого статусу в ЄС, а до 2011 р. - створити реальні (внутрішні) передумови для вступу України в ЄС.

Забезпечення сталого економічного зростання

Реалізація завдань європейської інтеграції вирішальною мірою залежить від прогресу на головному напрямі - забезпечення сталого зростання та прискореного подолання на цій основі розриву в обсягах ВВП на душу населення між Україною та державами - членами ЄС. За останні роки цей розрив значно зріс і тепер він у кілька разів більший, ніж у Польщі, Чехії та Угорщині, які перебувають на порозі вступу до ЄС.

У такій ситуації необхідно реалізувати стратегію випереджаючого розвитку, яка могла б забезпечити щорічні темпи зростання ВВП в Україні у півтора-два рази вищі, ніж загальною у країнах ЄС. Таке зростання має супроводжуватися глибокими якісними перетвореннями, реалізацією завдань сталого розвитку, що визначаються світовим співтовариством як стратегія існування у XXI столітті.

Утвердження інноваційної моделі розвитку

Україна зможе посісти належне місце в Європі і світі за умови опанування інноваційного шляху розвитку, підвалини якого мають бути закладені в процесі структурної перебудови економіки. Тільки таким чином можна змінити сировинний вектор розвитку економічних процесів, що стихійно формується нині.

Відтак основою стратегічного курсу, його базовим принципом має стати реалізація державної політики, спрямованої на запровадження інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки, утвердження України як високотехнологічної держави. Наявний інтелектуальний та науково-технічний потенціал дає підстави на це розраховувати. У поєднанні з завданнями європейської інтеграції така мета могла б лягти в основу не лише економічної стратегії держави, а й політичної консолідації нації.

Соціальна переорієнтація економічної політики

У соціальній сфері головним завданням має стати цілеспрямоване забезпечення надійних передумов реалізації прав та свобод громадян у всіх їх виявах, утвердження середнього класу - основи політичної стабільності та демократизації суспільства, значне обмеження загрозливої диференціації доходів населення та подолання бідності. Ідеться не лише про істотне посилення соціальної спрямованості курсу реформ, а й про її перетворення на важливий інструмент прискорення економічного зростання, зміцнення злагоди і порозуміння в суспільстві. Побудова в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки європейського типу - визначальний чинник посилення суспільної привабливості реформ, забезпечення їм широкої громадської підтримки, утвердження сучасних європейських стандартів якості життя.

IV. ЕТАПИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ І КІЛЬКІСНІ ПАРАМЕТРИ ЗРОСТАННЯ

Вирішення завдань, пов'язаних із європейською інтеграцією України, утвердженням соціально орієнтованого структурно-інноваційного шляху розвитку, може здійснюватися лише поетапно.

Перший етап - 2002-2004 рр. Його основна мета - зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, створення сприятливих умов для накопичення інвестиційних ресурсів, істотне розширення внутрішнього попиту й утвердження на цій основі надійної стабілізації та сталого зростання.

При цьому слід ураховувати, що екстенсивні чинники, які забезпечували економічне зростання у 2000-2001 рр. (використання наслідків глибокої девальвації гривні в 1997-1999 рр., завантаження виробничих потужностей, що простоявали в роки економічної кризи, сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура), значною мірою вичерпані. Щоб не допустити нового падіння виробництва, потрібна ефективна політика держави (виконавчої та законодавчої влади), яка повинна забезпечити у 2002-2004 рр. закріплення щорічних темпів зростання ВВП на рівні не менш як 5-6%, інвестицій в основний капітал -10-12, інфляції -7-9, реальних доходів населення - 6-7%. У цей період необхідно завершити формування базових інституцій ринкової економіки, створити середовище здорової та ефективної конкуренції.

Головним у соціальній сфері є зниження рівня бідності та зменшення диференціації доходів населення за рахунок посилення

адресності соціальної підтримки, стимулювання випереджаючих темпів зростання заробітної плати. Водночас відчутне поліпшення життя людей можливе лише за умови успішного функціонування та розвитку реальної економіки.

Другий етап - 2005-2011 рр. передбачає комплексну модернізацію підприємств, утвердження принципів і механізмів структурно-інноваційної моделі розвитку та формування базових засад соціально орієнтованого ринкового господарства. За ці роки необхідно довести річні темпи зростання ВВП до 6-6,5%. Водночас мають залишатися високими (до 10-12%) темпи зростання інвестицій в основний капітал. Середньорічний рівень інфляції слід знизити до 3-5%. Зберігатиметься високий рівень зростання реальних доходів населення - у межах 6,5-7% за рік.

Подані прогнози першого та другого етапів економічної динаміки характеризують оптимістичний варіант розвитку української економіки. Відповідно до цього сценарію Україна матиме сприятливі передумови розвитку економіки і на віддаленішу перспективу.

V. ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Нова стратегія економічного та соціального розвитку передбачає формування інституційного середовища, яке б стимулювало, з одного боку, підприємницьку активність, економічне зростання на основі структурно-інноваційних перетворень, утвердження сучасної соціальної інфраструктури, механізмів соціально-ринкової економіки, а з іншого - подолання нагромадження суперечностей між економікою та суспільством. Йдеться про здійснення послідовної політики глибокої демократизації економічних процесів, утвердження повноцінних інститутів ринкової економіки та громадянського суспільства. Водночас стратегія інституційних перетворень має узгоджуватися з визначеними Європейською Радою критеріями членства в ЄС (копенгагенські критерії), які передбачають:

- стабільність законів та інституційних структур, що гарантують демократію, верховенство закону, забезпечення прав людини, повагу та захист прав національних меншин;
- наявність діючої ринкової економіки та спроможність витримати тиск конкуренції і ринкових сил у межах ЄС;
- здатність взяти на себе зобов'язання, що впливають із членства в ЄС, включаючи визнання цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Підвищення дієздатності держави

У процесі поглиблення реформ потрібно подолати штучне протиставлення держави і ринку. Слід виходити з того, що основним суб'єктом політики економічного зростання, дальшої демократизації суспільства та поглиблення інтеграційних процесів є держава. Звідси об'єктивна необхідність істотного зміцнення її дієздатності. Водночас слід виключити надмірне її втручання в ті

сфери, де цього не повинно бути. Не витіснення вже сформованих ринкових механізмів, а їх доповнення, удосконалення, зміцнення, посилення дієвості та ефективності - такою має бути логіка роботи на цьому напрямі.

1. На новому етапі розвитку визначальним завданням держави є створення сприятливих інституційних передумов реалізації завдань європейської інтеграції та утвердження в Україні соціально орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку.

2. Серед особливо значущих завдань держави - сприяння (за допомогою всіх наявних інструментів, фінансових та організаційних ресурсів) максимальній реалізації конкурентних переваг української економіки, зміцненню та розвитку передусім наукоємних галузей, які вже сьогодні демонструють високий технологічний рівень та конкурентоспроможність, а отже, і готовність стати "локомотивами" високотехнологічного зростання. У сфері економічної політики в державі немає відповідальнішого завдання, ніж підтримка таких виробництв, створення максимально сприятливих умов діяльності національних компаній у відкритому конкурентному середовищі.

3. Нова стратегія економічного і соціального розвитку має спиратися на національні пріоритети, індикативне планування та прогнозування. Держава має попереджувати стихійні зміни ринкової кон'юнктури, забезпечувати достатній рівень своєї економічної безпеки, зокрема надійну стабільність грошово-фінансового середовища, регулювати базисні макроекономічні відтворювальні пропорції.

Потребує активної розбудови система державної статистики відповідно до положень нормативних документів Євросоюзу щодо статистичного обліку, застосування уніфікованої статистичної методології ЄС.

4. Необхідність зміцнення регулюючої функції держави пов'язана і з потребою істотного посилення її впливу на розвиток соціальної сфери, процесів, пов'язаних зі змінами соціальної структури суспільства, подоланням глибокої диференціації доходів населення та зміцненням позицій середнього класу. Держава має стати надійним гарантом конституційних прав і свобод громадян.

5. До принципово важливих функцій держави належить забезпечення екологічної безпеки як однієї з невід'ємних складових національної безпеки загалом. Головною метою екологічної політики держави має стати вироблення і реалізація стратегії раціонального природокористування і захисту навколишнього середовища для забезпечення сталого економічного та соціального розвитку.

6. Перспективи посилення регулюючої функції держави повинні оцінюватися і в аспекті здійснення іншого ключового завдання - поглиблення ринкової трансформації економіки, створення необхідних для цього нормативно-законодавчої бази та інфраструктури, підготовки кадрів, здатних працювати за якісно нових умов, подолання допущених раніше деформацій. Йдеться про сприяння становленню такої ринкової економіки, де в основі економічної мотивації був би підприємницький інтерес, а підприємець, ділова

людина стали її головною рушійною силою.

Новий етап адміністративної реформи.

Конституційна та судова реформи

У комплексі завдань, від реалізації яких залежить підвищення дієвості держави, важливе значення має завершення адміністративної реформи. Водночас це один з визначальних чинників забезпечення інституційної спроможності інтегрування України в ЄС. На попередньому етапі увага концентрувалася на забезпеченні демонтажу тоталітарної системи управління та утвердженні системи державного регулювання, адекватної особливостям трансформаційних процесів. Поки що ця система не може претендувати на структурну завершеність. Протягом тривалого часу вона була і залишається тепер дуалістичною, еkleктично поєднуючи в собі як інститути, успадковані від радянської доби, так і нові, що сформувалися вже за роки незалежності. Нині структурна незавершеність адміністративної реформи стала чи не найголовнішим гальмом у поглибленні соціально-економічних і політичних перетворень.

1. Основна мета нового етапу адміністративної реформи полягає у створенні ефективної системи державного управління, яка б відповідала стандартам демократичної правової держави з соціально орієнтованою ринковою економікою. Ця система має бути прозорою, забезпечувати верховенство права, неухильне дотримання конституційних прав та свобод людини, утвердження дієвих механізмів громадського контролю за діяльністю законодавчої та виконавчої гілок влади. У широкому плані йдеться про підпорядкування логіки адміністративних перетворень основним цілям утвердження в Україні громадянського суспільства. Саме з таких позицій і мають оцінюватися кожен крок і кожен етап проведення адміністративної реформи.

2. Важливим завданням наступного періоду є проведення конституційної реформи. У поєднанні з адміністративною реформою вона має усунути наявну розбалансованість між трьома гілками влади – законодавчою, виконавчою та судовою, забезпечити їх ефективну співпрацю. Основою конституційної реформи має стати імплементація результатів Всеукраїнського референдуму (2000 р.).

3. У 2002-2004 рр. мають бути реалізовані основні принципи судової реформи. Вона повинна не лише зводитися до вдосконалення діяльності судів та суддів, а в широкому розумінні сприяти створенню умов для посилення захисту прав та свобод людини і громадянина. Для цього потрібні системний взаємозв'язок та взаємодія між судовою, законодавчою і виконавчою гілками державної влади.

4. Необхідно зробити нові кроки у формуванні ефективної системи виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях. Головна мета полягає в утвердженні таких механізмів, які б забезпечували результативність управлінських рішень, розмежування і збалансування повноважень та відповідальності різних рівнів влади й місцевого самоврядування у сфері надання державних і

громадських послуг.

5. Важливий напрям нового етапу адміністративної реформи - делегування управлінських функцій згори донизу і всебічний розвиток місцевого самоврядування. Це має органічно узгоджуватися та поєднуватися з проведенням у 2005-2010 рр. адміністративно-територіальної реформи.

6. Масштаби і складність зазначених завдань потребують прискореного формування та оновлення управлінської еліти, залучення до системи управління на всіх рівнях енергійних, компетентних та ініціативних кадрів нової генерації. Протягом 2002-2004 рр. необхідно реформувати систему державної служби з удосконаленням практики відбору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, посилення соціальної й політичної захищеності держслужбовця, підвищення суспільного престижу державної служби.

Подолання корупції та тінізації економіки

Одним з визначальних завдань державної політики на сучасному етапі є концентрація зусиль усіх органів влади, місцевого самоврядування на здійсненні комплексу радикальних економічних, правових, організаційних і силових заходів, спрямованих на рішуче обмеження корупції та тіньової економічної діяльності.

Треба усвідомлювати небезпечність зрощування тіньового капіталу з державним апаратом, зростання корупції, посилення впливу тіньового капіталу на різні сфери суспільного життя.

Потрібна цілісна осмислена система дій з викорінення причин та передумов цих явищ та процесів. При цьому не слід покладатися тільки на силові методи - вони можуть дати лише тимчасовий ефект.

Стратегічна мета полягає в тому, щоб істотно знизити рівень тінізації економіки шляхом легалізації тіньових капіталів, змусити їх працювати на піднесення економіки та примноження національного багатства. Необхідними передумовами цього є створення сприятливого клімату для розвитку підприємництва, розмежування влади, власності та фінансів, забезпечення стабільності, повноти та узгодженості законодавчої бази. Суб'єкти господарювання повинні мати всі можливості для самостійної легальної прибуткової діяльності, планування та прогнозування перспектив її розвитку.

У цьому ж контексті необхідно розширювати міжнародну співпрацю, і яка б запобігала використанню фінансових систем для відмивання доходів, отриманих кримінальним шляхом.

Дебюрократизація економіки

Настійною вимогою часу є дебюрократизація економіки, розвиток і стимулювання ділової ініціативи, забезпечення реальної економічної свободи.

1. Діяльність Уряду в цій сфері має спрямовуватися на звуження адміністративного регулювання, упорядкування механізмів

реєстрації підприємницької діяльності та контролюючих функцій державних органів, на підвищення відповідальності державних службовців за прийняті рішення та їхні наслідки. Актуальною є проблема обмеження відомчої та регіональної нормотворчості. Водночас заходи з дебюрократизації економіки покликані сприяти формуванню громадянсько-правових інститутів та організацій саморегулювання, які слідкуватимуть за якістю та безпечністю товарів, робіт і послуг на споживчому ринку, реформуванню згідно з європейськими нормами системи стандартизації та сертифікації, удосконаленню законодавства з питань захисту прав споживачів.

2. У подоланні бюрократизації державного апарату важлива роль відводиться забезпеченню стабільної, прозорої та зрозумілої людям економічної й соціальної політики держави, запровадженню відкритих консультацій органів виконавчої влади з представниками суб'єктів господарювання, налагодженню співпраці між владними структурами та засобами масової інформації, громадськими інституціями, поширенню об'єктивних даних про економічну ситуацію в державі, кон'юнктурні процеси, законодавчу, нормативну базу тощо.

Інституювання ринкових механізмів.

Формування ефективного конкурентного середовища

Утвердження в економіці критичної маси ринкових перетворень передбачає всебічне вдосконалення вже діючих ринкових механізмів. Цей процес має бути постійним і неперервним, співвіднесеним з потребами господарської діяльності. На новому етапі ринкових реформ найбільшої ваги набувають такі чинники:

1. Розвиток конкуренції, посилення її впливу на ціноутворення, посилення державного регулювання суб'єктів природних монополій, підвищення прозорості їх діяльності, формування конкурентного середовища на ринках енергоносіїв, сільгосппродукції, транспортних перевезень, зв'язку, житлово-комунальних послуг, розміщення державного замовлення, централізованих капіталовкладень тощо. Актуалізується необхідність скасування пільг та преференцій окремим суб'єктам господарської діяльності, вирівнювання умов конкуренції на регіональному та місцевих рівнях, удосконалення правових механізмів добросовісної конкуренції. Спроможність держави не тільки визначати, а й гарантувати єдині "правила гри" для всіх суб'єктів господарювання, проводити дієву конкурентну політику є основою інвестиційної привабливості економіки, головним чинником її стабільності.

2. Поглиблення відповідно до критеріїв ЄС лібералізації всіх сфер економічної діяльності. Такий підхід не суперечить логіці посилення дієздатності держави, а навпаки, органічно з цим поєднується. Глибока і всебічна лібералізація має стати основою інвестиційної привабливості української економіки, її демократизації та системного оздоровлення. Перехід до ліберальнішої моделі економічного розвитку має визначити магістральний напрям ринкових реформ у наступному десятиріччі.

Удосконалення відносин власності.

Зміцнення позицій приватної власності та налагодження корпоративного управління

1. До ключових завдань належить упорядкування відносин власності, забезпечення необхідної правової та політичної підтримки і надійного захисту прав приватної власності, яка утверджує свої позиції, створення сприятливих умов для нагромадження національного капіталу, зміцнення його конкурентних позицій, формування ефективного власника на приватизованих підприємствах. Якщо в попередньому десятиріччі основні акценти в цій сфері робилися на кількісних перетвореннях, то тепер, коли сформовано критичну масу приватної власності, на перший план виходить надання реальних гарантій її недоторканності. Це передбачає, зокрема, створення і забезпечення ефективного функціонування державної системи реєстрації прав на нерухоме майно.

2. Серед основних завдань наступного десятиріччя – суттєве вдосконалення механізмів корпоративного управління, реалізації та демократизації акціонерної власності, удосконалення законодавства та судової практики в частині забезпечення гарантій прав акціонерів, насамперед дрібних.

Потрібні більш цілеспрямовані та ефективні зусилля держави в захисті та реалізації майнових прав громадян, забезпеченні недоторканності їхньої власності на житло, земельні ділянки, акції та банківські вклади.

Держава зобов'язана забезпечити всі передумови для зміцнення позицій власності споживчої кооперації, яка змінила свою природу, адаптувалася до ринку і зберігає свою нішу за якісно нової економічної ситуації.

3. Один з пріоритетних напрямів інституційної політики полягає в утвердженні протягом 2002-2003 рр. сучасних правових та організаційних механізмів захисту прав на інтелектуальну власність. Необхідно сприяти її комерціалізації, забезпечувати захист інтелектуальної діяльності від недобросовісної конкуренції, незаконного відчуження, підробок та обмеження інших прав у виробничій, науковій, літературній та художній сферах.

4. Потрібно відчутно підвищити ефективність роботи державних підприємств та використання державних корпоративних прав. Державний сектор економіки має функціонувати на основі ринкової мотивації та прибутковості. Уряд, місцеві органи виконавчої влади повинні оптимізувати обсяги та структура державного сектора економіки, запровадити ефективні принципи управління ним, посилення контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємств з часткою державної власності.

Водночас слід виходити з необхідності активного продовження приватизації, ураховуючи зменшення в наступному десятиріччі питомої ваги державного сектора до 8-10%. Дальше поглиблення приватизаційного процесу, надання переваги його інвестиційній складовій, підвищення прозорості та відкритості для інвесторів

сприятиме інтенсивнішому припливу капіталу.

5. Стратегія економічного зростання та глибокого технологічного переоснащення виробництва, як і структурна перебудова економіки, потребують концентрації та централізації національного капіталу, формування потужних виробничих комплексів - національних та транснаціональних корпорацій, фінансово-промислових груп, холдингових компаній, створення навколо них розгалуженої мережі дочірніх фірм, малих підприємств.

Державна підтримка малого підприємництва

Наступне десятиріччя має стати періодом відчутного зміцнення позицій малого підприємництва, якому відводиться особливе місце в економічній системі, важлива роль у підвищенні продуктивної зайнятості населення і послабленні соціальної напруги, забезпеченні економічної стабільності та інноваційного зростання, створенні передумов для становлення середнього класу. Держава зобов'язана забезпечити стабільні нормативно-правові умови для створення й функціонування малого підприємництва, утвердження ефективної системи його захисту та страхування, упорядкування механізмів оподаткування, обліку і звітності, інвестування й кредитного обслуговування, венчурного фінансування та лізингу, формування ринку інформаційних, консультативних, науково-технологічних та навчальних послуг для малих підприємств. Суб'єкти малого підприємництва мають бути надійно захищені державою від кримінального рекету і бюрократичного тиску.

Розвиток інституту банкрутства та захист прав кредиторів

Механізм відновлення платоспроможності боржника та банкрутства має стати ключовим при вирішенні питань заборгованості та фінансового оздоровлення підприємств, збереження робочих місць і виробничого потенціалу. Реструктуризація і ліквідація таким шляхом безнадійних підприємств-боржників сприятиме перерозподілу ресурсів на користь життєздатних підприємств.

Завдання полягає в тому, щоб сформувати правове середовище, яке забезпечить ефективний захист кредиторів та власників (інвесторів) від ризиків втрати контролю над власністю внаслідок недобросовісного застосування процедур банкрутства. Держава має активізувати участь у процедурах банкрутства підприємств, які перебувають в її власності, є містоутворюючими або мають стратегічне значення для економіки та національної безпеки, екологічно небезпечних підприємств і суб'єктів природної монополії з метою відновлення їх платоспроможності або ефективної ліквідації. Водночас потрібно активізувати зусилля правоохоронних органів у виявленні злочинних дій, пов'язаних з фіктивними банкрутствами, та запобіганні їм.

VI. СТРАТЕГІЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Основна мета стратегії макроекономічної політики - забезпечення умов стійкого довготривалого зростання, яке сприяло б структурно-інноваційній та соціальній переорієнтації економіки, формування сприятливого інвестиційного середовища. Це потребує збереження принципу пріоритетності макроекономічної стабілізації. Потрібно враховувати і зворотний зв'язок - залежність макроекономічної збалансованості від результативності політики економічного зростання. Досвід попереднього десятиріччя засвідчує, що надійна фінансово-бюджетна та грошова стабілізація без стабільного реального сектора економіки неможлива, вона може бути лише короткотерміною.

Трансформація бюджетних ресурсів у чинник ефективного соціально орієнтованого економічного зростання.

Зниження податкового навантаження

1. Одним з ключових завдань Уряду є забезпечення переорієнтації бюджетного механізму, перетворення його в ефективний інструмент соціально-економічної стратегії. Хронічна незбалансованість та низька ефективність державних фінансів, що зберігаються і під час економічного зростання, зумовлені системними помилками бюджетної політики, її суто фіскальною спрямованістю.

2. Потребує змін і логіка формування державних фінансів, якої до цього часу дотримуються Кабінет Міністрів і Верховна Рада. Слід виходити з того, що основою вирішення фінансових проблем держави, головною передумовою соціальної та структурно-інноваційної переорієнтації економіки є першочергове зміцнення фінансів суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб та домашніх господарств. Практикою попередніх років доведено, що без цього будь-які дії правового, економічного чи адміністративного характеру, заходи "згори" бажаного результату не дадуть.

3. Потрібне більш тісне узгодження національного податкового законодавства з законодавством Євросоюзу. Слід рішуче йти на зниження податкового тиску, посилення захисту платників податків, максимальне спрощення процедури оподаткування, введення податкових стимулів інноваційної діяльності та нагромадження капіталу. Водночас має бути запроваджений жорсткий контроль за використанням державних фінансів, який відповідав би принципам та нормам фінансового контролю в країнах ЄС.

Обмеження боргової залежності держави

1. Успішне вирішення всього комплексу завдань економічної та соціальної стратегії значною мірою залежить від дальшого обмеження боргової залежності держави, особливо зовнішньої. При цьому вирішального значення набуває дотримання в наступному десятиріччі принципу бездефіцитності державного бюджету. Водночас Уряд разом з Верховною Радою та НБУ має виробити узгоджену стратегію держави в питаннях зовнішніх запозичень. Потрібно законодавчо заборонити використання таких запозичень для фінансування поточних бюджетних витрат, передбачити після завершення програми розширеного фінансування перебудову відносин з МВФ, обмеживши їх лише

консультативними угодами.

2. Необхідно здійснити додаткові заходи, спрямовані на забезпечення надійної збалансованості валютного ринку, істотне зростання золотовалютних резервів держави, удосконалення структури платіжного та зовнішньоторговельного балансів, створення умов для повернення з-за кордону національного капіталу, сприяння прямим іноземним інвестиціям, у т. ч. в об'єкти приватизації, утвердження ефективної системи страхування від інвестиційних ризиків тощо. Важливо забезпечити максимальну прозорість сфери управління державним боргом, утвердження механізмів, які б унеможливили її криміналізацію.

Підвищення надійності грошової стабілізації

1. Досвід проведення реформ підтверджує коректність здійснюваної в останні роки політики грошової стабілізації і переконує в необхідності її продовження в наступний період. Міцна грошова одиниця має стати визначальним атрибутом національного ринку, вагомим чинником його інвестиційної привабливості, дієвим засобом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника та модернізації економіки, припинення відпливу капіталу, збереження та нагромадження доходів населення.

2. Потребує дальшого вдосконалення валютна політика. Починаючи з 2003 р., має бути запроваджена політика "плаваючого" валютного курсу, який визначається взаємодією ринкових чинників, вільних від адміністративних обмежень. Такий валютний режим збалансовує реальний попит на іноземну валюту з її пропозицією, урівноважує торговий баланс, сприяє економічному зростанню.

3. У довготривалій перспективі грошово-кредитна і валютна політика має визначатися необхідністю налагодження тісного валютного співробітництва з Європейським Центральним банком, поступовим впровадженням критеріїв вступу до валютного союзу ЄС.

VII. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Важливим результатом попереднього етапу реформ є утвердження внутрішнього ринку, якого фактично не було за часів перебування України в єдиному народногосподарському комплексі СРСР. У 1990 р. на задоволення потреб внутрішнього споживання йшло всього 17,9% продукції, виробленої в нашій республіці. Нині ситуація докорінно змінилася. Так, у 2001 р. продаж споживчих товарів вітчизняного виробництва через мережу роздрібної торгівлі становив 77% від загального обсягу, у т.ч. продовольчих - 93,7, непродовольчих - 62,2%.

Водночас кількісні та якісні параметри внутрішнього ринку поки що не відповідають вимогам політики економічного зростання. Українська економіка залишається орієнтованою на пріоритетне обслуговування зовнішнього попиту, що робить її надто вразливою, залежною від світової економічної кон'юнктури і практично виключає можливість стійкого зростання. Дається взнаки велика частка

експорту продукції проміжного споживання з низькою доданою вартістю.

Невідкладним завданням Уряду є виправлення цих та інших недоліків, реалізація комбінованої моделі економічного зростання зі збалансуванням її внутрішньої і зовнішньої складових за умови випереджаючого зростання внутрішнього споживання, нарощування його питомої ваги у структурі ВВП. При цьому слід ураховувати, що Україна має можливості забезпечити зростання виробництва наукоємної, високотехнологічної продукції за рахунок широкого впровадження інновацій, екологічно чистих та ресурсозберігаючих технологій, спираючись значною мірою на власний науково-технічний та кадровий потенціал, на можливості вітчизняної промисловості, поглиблення її кооперації з промисловістю інших країн, на розвиток спільних з іноземними інвесторами підприємств.

Механізми захисту внутрішнього ринку

1. У контексті нової стратегії є нагальною потреба в ширшому впровадженні загальноприйнятих міжнародних механізмів захисту внутрішнього ринку та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це насамперед забезпечення зовнішньоторговельного режиму, спрямованого на створення рівноправних умов господарювання для вітчизняних та іноземних товаровиробників і ефективний їх захист від недобросовісної конкуренції.

2. Потрібно забезпечити ефективну імпорتنу політику з застосуванням процедур, прийнятих у рамках СОТ. Відповідно до правил та зобов'язань, узятих на себе Україною під час вступу до цієї організації, мають установлюватися ставки ввізного мита та розміри акцизів, застосовуватися стандарти та технічні регламенти, запроваджуватися механізми квотування та ліцензування імпорту тощо.

Модернізація промисловості

1. Україна належить до промислово розвинених країн світу, має один з найбільших у Європі і структурно розгалужених промислових комплексів. Структура промисловості охоплює базові галузі - чорну і кольорову металургію, хімію та нафтохімію, машино- і приладобудування, легку та переробну промисловість. Серед наукоємних галузей - авіакосмічна, суднобудівна, виробництво військової техніки, важке і сільськогосподарське машинобудування, верстатобудівна та інструментальна, електротехнічна і приладобудівна, виробництво засобів зв'язку, інформатики та складної апаратури, медичного устаткування, радіо-, електронна, автомобілебудівна та ін. У їхньому арсеналі - усі відомі базові технології, що використовуються у світовій промисловості: виробництво матеріалів, переробні, заготівельні, металообробні, термічні, збиральні, нанесення покриттів та ін.

Переконливими доказами високотехнологічних та конкурентних можливостей української промисловості є серійне освоєння принципово нових моделей літаків АН-70, АН-140 та АН-38, які справедливо вважаються найперспективнішими моделями XXI ст., реалізація унікального міжнародного проекту - програми

ракетно-космічного комплексу морського базування "Морський старт" і "Глобал стар", де застосовуються вітчизняні ракетноносії "Зеніт" і "Циклон". З 22 базових технологій ракетно-космічної галузі Україна володіє 17. Тільки в промисловому комплексі функціонують 500 конструкторсько-технологічних та наукових організацій, у яких працює понад 65 тис. наукових працівників, у т. ч. 7,7 тис. кандидатів та докторів наук. Галузева наука активно взаємодіє з науковими організаціями НАН України та Міністерства освіти і науки.

2. Попередні роки мають розглядатися як період не лише глибокої економічної кризи, а й структурного та технологічного оновлення діючих підприємств, глибокого реформування відносин власності, перебудови менеджменту, налагодження нових системних, зокрема горизонтальних зв'язків, зрощування промислового, торговельного та фінансового капіталів, освоєння нових промислових ринків і адаптації до умов ринкової кон'юнктури. Цей процес ще не завершено, проте значна кількість українських підприємств вийшла з кризи, зберігши достатньо вагомий конкурентоспроможний потенціал. Це засвідчують, зокрема, динаміка зростання виробництва у високотехнологічних галузях та темпи збільшення експорту їхньої продукції в останні два роки.

3. Найвразливішим місцем української економіки є структура промислового комплексу. Її деформованість, високий рівень монополізації виробництва успадковані від попередньої адміністративної системи. За роки реформ ситуація не тільки не поліпшилася, а й значною мірою ускладнилася. З 1991 до 2000 р. частка паливно-сировинних галузей зросла з 17,3% до 59,2%, або в 3,42 рази, тоді як питома вага машинобудування та металообробки зменшилася майже вдвічі - з 26,3% до 13,2%, а галузей соціальної спрямованості (легка, харчова) - з 36,7% до 19%, або більш як у 1,9 рази. Радикально змінити ці дуже несприятливі диспропорції є одним з (визначальних завдань промислової політики держави, яка має стати основним інструментом мобілізації і концентрації ресурсних та інституційних чинників підвищення конкурентоспроможності й структурно-інноваційного оновлення української економіки, посилення її соціальної спрямованості.

4. Модернізація промисловості має поєднувати в собі інструменти ефективного державного регулювання з ринковими механізмами саморегуляції, орієнтуватися на досягнення високого рівня зайнятості, максимальну реалізацію власних інвестиційних можливостей, а також на якомога ширше залучення іноземного капіталу та високих технологій. Основні механізми модернізації такі:

- поглиблення інституційних перетворень, спрямованих на формування в промисловому комплексі динамічного і конкурентоспроможного приватного сектора, удосконалення системи корпоративного управління;
- поліпшення прогнозування та державного програмування, реалізація державних цільових програм;

- активний захист інтересів вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- фіскальне (податкове) стимулювання інновацій та експорту високотехнологічної продукції;
- застосування сприятливих митних режимів імпорту технологічного обладнання;
- освоєння механізмів державного довгострокового кредитування;
- удосконалення системи державних замовлень та закупівель;
- максимальне використання інвестиційних інструментів приватизації;
- державне сприяння розвитку фінансового лізингу;
- застосування додаткових стимулів розвитку малого та середнього бізнесу, венчурних (у т. ч. зовнішніх) інвестицій;
- сприяння всебічному розвитку спільних та іноземних підприємств, виробничій кооперації з підприємствами країн ЄС, Росії та інших держав у технологічному оновленні провідних галузей української економіки.

5. Пріоритетами політики модернізації промисловості мають стати:

- державне сприяння розвитку наукоємних виробництв та галузей, що базуються на використанні інформаційних та комунікативних технологій;
- освоєння виробництва продукції та систем машин, що забезпечуватимуть запровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, комплексне технічне і технологічне переоснащення виробництва, масове оновлення основних фондів;
- виробництво імпортозамінної продукції;
- освоєння системи машин для розвитку агропромислового комплексу;
- розширення експортної бази, у т. ч. високих технологій та товарів з високим ступенем обробки;
- закриття, санація та перепрофілювання неефективних виробництв.

Формування внутрішнього ринку високих технологій

Важливим чинником науково-технічного та інноваційного прогресу має стати формування ефективного внутрішнього ринку високих технологій. Цей процес, що потребує активного державного стимулювання та захисту, передбачає:

- здійснення політики модернізації та технічного переобладнання діючих підприємств;
- реалізацію державної програми ресурсо- та енергозбереження;
- технологічне переоснащення енергетичних потужностей, у т. ч. вугільних шахт;
- задоволення зростаючого платоспроможного попиту на засоби технічного і технологічного оновлення агропромислового комплексу;
- технічне переоснащення Збройних Сил України та правоохоронних органів;
- задоволення внутрішнього платоспроможного попиту у сфері сучасних інформаційних послуг (інформатики, телекомунікацій, звуко- і відеозапису, фінансових послуг, електронного зв'язку тощо);
- реалізацію державної програми виробництва медпрепаратів та медичної техніки;
- технічне та технологічне переоснащення навчального процесу в середніх та вищих навчальних закладах, його інформаційне забезпечення;
- інформатизацію системи бухгалтерського обліку;
- оновлення побутової техніки довготривалого користування.

В Україні є достатні можливості розвитку внутрішнього ринку високих технологій, потреби якого можуть задовольнятися (за умов відповідної політики Уряду) за рахунок вітчизняного виробництва. Водночас зберігається і може нарощуватися експортний потенціал високотехнологічної та наукоємної продукції, насамперед на ринки СНД та країн, що розвиваються. Уряду необхідно невідкладно визначити заходи стимулювання експорту високотехнологічної вітчизняної продукції і забезпечити їх реалізацію.

Розвиток телекомунікацій та інформаційної інфраструктури

1. Пріоритетними завданнями державної політики у сфері інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури є забезпечення випереджаючих темпів розвитку інфраструктури зв'язку, підвищення інвестиційної привабливості галузей інформатизації, істотне вдосконалення національної мережі телекомунікацій, поштової служби зв'язку, насамперед на базі новітніх вітчизняних технологій, їх інтегрування в глобальні інформаційні структури, у т. ч. в мережу Інтернет, створення сприятливих умов для доступу широких верств населення до світових інформаційних ресурсів.

2. Для прискорення інтеграції України у світовий інформаційний простір слід визначити і реалізувати заходи щодо глибокої комп'ютеризації, насамперед навчальних закладів,

заохочення їх доступу до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів. Потребують значного прискорення інформатизація органів державної влади, фінансового сектора економіки та грошового обігу, бухгалтерської справи, перехід на електронний документообіг, комп'ютеризацію архівної справи, статистичної інформації, поліпшення взаємозв'язку між державними інституціями і населенням через електронні канали.

Невідкладне завдання полягає в гармонізації національного законодавства в галузі зв'язку з правовими нормами, прийнятими в державах ЄС.

Технічне переоснащення Збройних Сил на базі вітчизняної промисловості

З огляду на сучасні системи колективної безпеки та методи ведення бойових дій істотного переоснащення потребують Збройні Сили України. В основу цієї роботи має бути покладена системна реструктуризація оборонно-промислового комплексу, зорієнтована на створення й організацію випуску конкурентоспроможної продукції військового та цивільного призначення як для власних потреб, так і для продажу на зовнішніх ринках. Поряд з цим необхідно поглиблювати та розвивати взаємовигідне військово-технічне співробітництво з іншими країнами.

Реалізація такої політики передбачає чітке визначення пріоритетів у виробництві озброєння та розвитку його експорту.

Поглиблення реформ в аграрному секторі економіки

1. Україна має значні можливості для розвитку агропромислового комплексу, перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, забезпечення продовольчої безпеки держави. Зокрема, на нашу державу припадає майже третина запасів чорнозему та 27% орної землі в Європі (на душу населення в Україні припадає 0,66 га орної землі, тоді як у Європі цей показник становить у цілому 0,25 га).

За роки незалежності на селі здійснено глибокі структурні реформи, докорінно перебудовано земельні й майнові відносини, створено організаційно-правові структури ринкового спрямування на основі приватної власності на землю, індивідуальної, сімейної та колективної форм організації праці. АПК стає осередком підвищеної економічної активності, лідером у проведенні реформ, зростає його інвестиційна привабливість. Економіка держави дедалі більше повертається до потреб села, його людей. Ці надзвичайно важливі процеси потребують постійної державної підтримки та стимулювання. Україна зацікавлена в поглибленні співпраці з країнами ЄС у питаннях модернізації та розвитку АПК, його інтегрування в європейський агропромисловий простір.

2. У наступному десятиріччі необхідно завершити земельну реформу, здійснити на цій основі докорінну перебудову економічних та фінансово-кредитних відносин на селі. Ця робота полягає в утвердженні повноцінного ринку землі, сучасних земельно-орендних

та іпотечних відносин, запровадженні економічних стимулів раціонального використання та охорони земель, застосуванні дозволених нормами СОТ механізмів захисту національного аграрного ринку.

3. Зробивши крок до утвердження приватної власності на землю, потрібно визначитися стосовно інструментів фінансового оздоровлення галузі, ефективних диверсифікованих процедур кредитного обслуговування села, створення спеціалізованих банківських і альтернативних небанківських кредитних інституцій, механізмів фінансових гарантій повернення сільгоспвиробниками кредитів, страхування фінансових ризиків.

4. Як один з державних пріоритетів аграрної політики слід розглядати технічне та технологічне оновлення АПК. Це завдання, яке потребує комплексного вирішення на державному рівні. Необхідно виходити з того, що через кілька років техніка на селі стане повністю непридатною для експлуатації. Потрібно створити сучасну ринкову систему матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, цілеспрямовано вдосконалювати практику лізингу сільгосптехніки. Утвердження приватної власності на землю створює для цього сприятливі умови.

5. Таким же невідкладним є інституційне забезпечення реформ, утвердження ефективних механізмів захисту прав власності на землю, створення на селі сучасної ринкової інфраструктури (створення оптових ринків, торгових домів, розвиток біржової торгівлі), стимулювання сільськогосподарської кооперації, розвитку приватних та приватно-кооперативних підприємств у сфері агросервісу, переробки і збуту продукції.

6. Особливої уваги заслуговує проблема соціального переоблаштування села, де виробнича та соціальна сфери тісно і взаємно пов'язані.

Пройшовши найскладнішу частину шляху в реформуванні земельних відносин та виробничої сфери АПК, ми практично нічого не зробили в соціальному облаштуванні села. Надолужуючи прогаяне, мусимо постійно пам'ятати, що це робиться насамперед для людей, держави і на перспективу. Глибоко реформований аграрний сектор може і повинен стати винятково важливим джерелом нагромадження капіталу, базою розширення внутрішнього ринку і формування середнього класу, зміцнення політичної та соціальної стабільності.

Енергетична стратегія

1. Серед стратегічних завдань наступного десятиріччя - глибокі якісні перетворення в енергетичному секторі економіки. Це питання, що належить до найскладніших в економічній політиці, великою мірою визначає національну безпеку держави. Україна задовольняє свої потреби в природних енергоресурсах за рахунок власного їх видобутку приблизно на 45%. У більшості країн світу рівень енергетичної самозабезпеченості такий самий або навіть нижчий. Проблема полягає в іншому - неприпустимо низькій ефективності використання енергоносіїв та відсутності диверсифікації джерел їх імпорту. Низькою є ефективність

використання паливно-енергетичних ресурсів. Енергоємність ВВП в Україні значно вища, ніж в економічно розвинених державах. Це наслідок деформованої структури виробництва та енергоспоживання, використання застарілих виробничих фондів енергетики, повільного впровадження енергозберігаючих технологій та ряду інших причин.

Україна стоїть перед необхідністю вироблення нової енергетичної стратегії, інструментами реалізації якої мають стати Комплексна державна програма енергозбереження, Програма державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії і малої гідро- та теплоенергетики. До 2010 р. треба забезпечити економію традиційних паливно-енергетичних ресурсів в обсязі 12-15% від загального їх споживання. До цих же інструментів належить Національна програма "Нафта і газ України до 2010 року" ([665-2001-п](#)), спрямована на збільшення обсягу розвіданих запасів нафти і газового конденсату.

2. Єдиним енергоносієм, якого в Україні потенційно достатньо для повного забезпечення власних потреб, є вугілля. Це важливий чинник гарантування енергетичної безпеки держави. Завдання полягає в тому, щоб суттєво змінити баланс споживання енергоносіїв, зменшити як абсолютний обіг, так і частку споживання природного газу з одночасним збільшенням цих показників стосовно вугілля. Затверджена Урядом Програма "Українське вугілля" ([1205-2001-п](#)) передбачає:

- переоснащення перспективних шахт надійним і високопродуктивним обладнанням;
- ліквідацію неперспективних і санацію потенційно перспективних вугледобувних підприємств;
- роздержавлення майна вуглевидобувних підприємств за особливими правилами оцінки вартості з урахуванням їх рентабельності та інвестиційної привабливості.

Дана програма розрахована на доведення обсягів видобутку вугілля у 2010 р. до 110 млн. т. Водночас Уряду необхідно реалізувати комплекс заходів з реконструкції теплових електростанцій, адаптації їх обладнання до роботи на низькоякісному вугіллі, запровадження в тепловій енергетиці новітніх технологій, які б забезпечили її функціонування за рахунок вітчизняної паливної бази.

Україна має необхідні технічні та технологічні можливості для успішного розв'язання цього завдання. Усе це дасть змогу не лише реально забезпечити енергетичну незалежність країни, а й відкрити перспективи розвитку вугільної промисловості, повніше завантажити потужності вітчизняного машинобудування, чорної та кольорової металургії, хімічної промисловості, приладобудування та будіндустрії, істотно знизити потреби в імпорті природного газу. Потрібно враховувати і зацікавленість у такій політиці іноземних інвесторів, а також екологічний аспект її здійснення.

3. Предметом особливої уваги має бути й атомна енергетика. Потрібно забезпечити введення в дію енергоблоків на Хмельницькій

та Рівненській АЕС, модернізацію діючих енергоблоків з метою підвищення їх надійності та безпеки, створення повного циклу виробництва ядерного палива.

4. Завданням стратегічної ваги є реалізація розробленої в 1996 р. Комплексної державної програми енергозбереження на період до 2010 р. Обґрунтований нею потенціал енергозбереження оцінюється приблизно у 86 млн. т умовного палива. Тільки завдяки цьому можна майже подвоїти забезпеченість країни власними енергетичними ресурсами. Реалізація державної програми енергозбереження може стати одним з ключових чинників технологічного переоснащення всієї української економіки. Основна мета намічених перетворень – довести енергоємність української економіки до показників країн ЄС.

5. Магістральними напрямками розвитку енергоспоживання мають стати поглиблення ринкових перетворень в паливно-енергетичній галузі, створення прозорого ефективного енергоринку, формування на його основі рівноважних міжгалузевих цін, гнучке поєднання інструментів державного та кооперативного управління, утворення високоефективних інтегрованих паливно-енергетичних компаній.

6. Актуальною проблемою на найближче майбутнє і перспективу є прискорення інтеграційних процесів, зорієнтованих на об'єднання енергетичних потенціалів країн у масштабах Євразійського континенту, посилення ролі України як енерготранзитної держави.

Використання геостратегічного потенціалу

Той факт, що Україна посідає за своїм транзитним потенціалом одне з перших місць у Європі, визначає особливу значущість вироблення та проведення ефективною транспортної політики. Провідну роль у ній мають відігравати прискорений розвиток транспортної інфраструктури, створення відповідно до міжнародних стандартів національної мережі міжнародних транспортних коридорів, її інтегрування в транспортні системи Європи та Азії, Балтійського і Чорноморського регіонів. Особливої ваги набуває реалізація проектів, які мають забезпечити Україні участь у формуванні міжнародних транспортно-комунікаційних мереж, зокрема в доставці каспійських енергоресурсів на внутрішній та міжнародні ринки. Складні та масштабні завдання пов'язані з модернізацією управління транспортними системами, що дасть змогу поглибити сумісність з мережами країн ЄС.

Підвищенню інвестиційної привабливості транспортної інфраструктури має сприяти створення законодавчої та організаційної бази реструктуризації дорожнього господарства та приватизації транспортного сектора відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС.

Фінансування зазначених робіт необхідно здійснювати з застосуванням фіскальних стимулів, а також шляхом укладання концесійних угод, розміщення на внутрішньому та міжнародних фондових ринках цільових емісійних цінних паперів, формування міжнародних фінансово-промислових груп, застосування лізингових механізмів, залучення коштів приватних інвесторів (у т. ч.

іноземних) та міжнародних фінансових інститутів.

Модернізація туристичної та рекреаційної сфери

Україна має значні можливості для динамічного розвитку туристичної та рекреаційної галузі, розширення міжнародного співробітництва в цій сфері. Однак наявний потенціал реалізується недостатньо, у нас донині немає повноцінної, адаптованої до ринкових умов державної політики розвитку вітчизняного туризму, підвищення його економічної ефективності та пізнавальної цінності. Бракує кваліфікованих кадрів для і роботи в цій новій для нас сфері, держава, по суті, втратила контроль за її розвитком та регулюванням діяльності.

Наступне десятиріччя має стати періодом рішучого перелому в ставленні до туристично-рекреаційної галузі та її проблем, переходу у веденні цього господарства на ринкові рейки з урахуванням досвіду держав - світових лідерів у цій сфері.

VIII. ІНВЕСТИЦІЙНА ТА СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Ми переконалися на практиці попередніх років, що структурно-інноваційна політика не може здійснюватися виключно ринковими інструментами - з ними мають органічно поєднуватися адміністративні методи та механізми. Стимулювання науково-технологічного розвитку, реалізації завдань структурно-інноваційної стратегії має стати однією з визначальних цілей Уряду, Верховної Ради, органів виконавчої та представницької влади на місцях.

Формування інвестиційного потенціалу

Успішна реалізація завдань структурно-інноваційної стратегії визначальною мірою залежатиме від утвердження ефективної системи мобілізації інвестиційних ресурсів та управління ними. Вирішити цю ключову проблему в попередні роки за умов економічної кризи було неможливо. Кризові процеси та інфляція призводили до порушення оптимальних співвідношень між національними заощадженнями та інвестиціями в народне господарство: щороку значна частина заощаджень залишалася не конвертованою в інвестиції. Як наслідок, не повністю використовувалися можливості нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки. Особливо давалися взнаки такі негативні чинники:

- низька дієздатність банківсько-кредитної системи, її фактична неспроможність акумулювати достатньо високий інвестиційний потенціал населення, відсутність розвиненої мережі інституційних інвесторів (пенсійних фондів та страхових компаній);
- неефективне і безсистемне використання амортизаційних фондів;

- низький рівень капіталізації прибутків підприємств та відсутність економічних (податкових) стимулів його зростання;
- спрямування інвестиційного потенціалу приватизації переважно на цілі бюджетного споживання;
- розпорошування інвестиційних бюджетних ресурсів (загалом затверджено понад 180 державних цільових програм);
- відсутність необхідної системи страхування інвестиційних ризиків, нерозвиненість фондового ринку та іпотечних відносин, лізингу та інших інститутів фінансування;
- значні обсяги тіньового бізнесу як основного джерела нелегального накопичення та вивезення капіталу.

Усунення в максимально стислі терміни (протягом одного-двох років) цих недоліків та утвердження ефективної системи мобілізації капітальних ресурсів і управління ними спроможні забезпечити істотне нарощування внутрішнього інвестиційного потенціалу української економіки, збільшення його до кінця першого періоду реалізації структурно-інноваційної стратегії в 1,5-2 рази. При цьому необхідно забезпечити надійний захист прав інвесторів.

1. У формуванні інвестиційного потенціалу особливу роль відіграють відновлення інвестиційного потенціалу держави, щорічне виділення централізованих капіталовкладень у розмірі не менше 1,5-2% від ВВП, спрямування бюджетних коштів на фінансування державних цільових програм і використання їх лише на конкурсних засадах через механізми кредитування Державного банку реконструкції та розвитку. Починаючи з 2003 р., разом з проектом Державного бюджету в складі Державної програми економічного і соціального розвитку щорічно має подаватися бюджет розвитку.

2. Економіка зазнає значних збитків від нецільового використання амортизаційних відрахувань. У 1997-2000 рр. майже половина введених з-під оподаткування сум спрямовувалася не на інвестиції, а на поповнення обігових коштів підприємств. Це зобов'язує Уряд реформувати систему амортизації з метою її лібералізації, значного розширення прав підприємств у формуванні та використанні власних амортизаційних коштів, виборі методу нарахування та термінів корисного використання основних засобів.

3. Для стимулювання капіталізації прибутків підприємств та організацій держава повинна запровадити податкове стимулювання інвестиційного, у т. ч. інноваційного процесу.

4. Необхідною умовою реалізації завдань економічного та соціального розвитку є істотне збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій. За наявними оцінками, продуктивність праці на підприємствах з іноземним капіталом у кілька разів вища, ніж на інших. Іноземний сектор української економіки активно впливає на її технологічне оновлення.

Водночас треба враховувати надзвичайно високу і жорстку конкуренцію на світовому ринку капіталів. Для активізації припливу

іноземних інвестицій необхідно застосувати додаткові макроекономічні та адміністративно-правові стимули і механізми, які б відповідали довготривалим національним інтересам України і не суперечили пріоритетності розвитку національного капіталу.

Розвиток фінансової інфраструктури та фінансового посередництва

1. Серед завдань, які виходять на передній план у наступному десятиріччі, - зміцнення банківської системи, подолання розриву між комерційними банками і реальною економікою, залучення банків до реалізації нової економічної стратегії. Це потребує посилення ролі Національного банку України і відчутно підвищує вимоги до нього. Уряд і НБУ повинні забезпечити реалізацію Комплексної програми реформування вітчизняної банківської системи згідно зі стандартами ЄС. Основна увага має зосереджуватися на забезпеченні стійкості та надійності банківської системи, посиленні її концентрації, активному залученні в банківську сферу іноземного капіталу, у т. ч. країн - членів ЄС, значному розширенні механізмів довгострокового кредитування та інструментарію банківських послуг. Необхідна достатня і надійна правова база діяльності банківських інституцій, посилення конкуренції між ними, удосконалення механізмів банківського нагляду.

2. Ситуація, що склалася, настійно потребує прискореного утвердження і розширення фондового ринку, підвищення його ролі в залученні інвестицій та перерозподілі капіталу в національній економіці, забезпечення випереджаючого розвитку вторинного ринку й ринку корпоративних цінних паперів, освоєння емісії середньо- і довгострокових цінних паперів цільового інвестиційного призначення.

3. Потрібні невідкладні дієві заходи, покликані сприяти розвитку ринку страхових послуг. Це насамперед утворення національної системи страхових послуг, здатної забезпечити надійний захист довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для економічного зростання, бути реальним чинником стабільності та стимулом розвитку підприємництва.

Державна науково-технічна та інноваційна політика

Україна належить до держав з високим науковим потенціалом. Це передусім визнані у світі наукові школи, вагомі, а нерідко й унікальні досягнення в багатьох сферах - розробці нових матеріалів, біотехнології, радіоелектроніці, фізиці низьких температур, ядерній фізиці, електрозварюванні, інформатиці, телекомунікаціях та зв'язку. Держава, її політичне керівництво, органи законодавчої та виконавчої влади повинні створити такі умови, які забезпечували б не лише примноження цього потенціалу, а насамперед максимальну його віддачу. Держава має стати безпосереднім провідником інноваційного розвитку, замовником та організатором досліджень і розробок на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу.

1. Треба кардинально поліпшити фінансування науки шляхом як збільшення бюджетних видатків (у межах не менш як 1,5-1,7% від ВВП на першому етапі і до 2,0-2,5% - на другому етапі), так і залучення позабюджетних асигнувань. Першочергової державної підтримки потребує фундаментальна наука, що є основою створення власних високих технологій і важливим чинником оновлення наукового потенціалу. Необхідно зміцнити правові засади діяльності Національної академії наук України, посилити її роль у координації фундаментальних наукових досліджень, виробленні та проведенні державної політики в цій сфері.

2. На сучасному етапі актуалізується проблема зміцнення матеріально-технічної бази наукових установ, оснащення їх комп'ютерною технікою, новітнім обладнанням та приладами, створення належно оснащених регіональних та міжгалузевих центрів спільного користування.

Необхідно підвищувати рівень комерціалізації результатів наукових досліджень, зменшувати інноваційні ризики високотехнологічних підприємств та венчурного капіталу за допомогою спеціальних фондів, увести в практику державне замовлення на впровадження у виробництво пріоритетних інновацій.

3. Невідкладним завданням є інституційне забезпечення державної науково-технічної та інноваційної політики, що передбачає:

- удосконалення чинної та розроблення нової нормативно-законодавчої бази науково-технічної і дослідної діяльності, фінансової й організаційної підтримки науки;
- створення сучасної патентно-інформаційної бази з довідково-пошуковим апаратом, використання світових досягнень інформатики в патентній технології;
- вироблення державної політики приватизації установ науково-технологічної сфери;
- удосконалення систем стандартизації та сертифікації, а також системи державної статистики науково-технічного прогресу, наближення її до європейських стандартів;
- застосування системи стимулювання, зокрема через податкові преференції кооперації науки і виробництва, а також механізмів регіональної підтримки науково-технічної діяльності, інноваційного перерозподілу робочої сили;
- розвиток і поглиблення міжнародного співробітництва в інноваційній сфері, її інформаційному та консалтинговому забезпеченні, трансферті технологій, насамперед з країнами ЄС та Росією.

4. Потребує вдосконалення та розширення правова база інноваційної діяльності; міжнародної науково-технологічної кооперації; регулювання ринку інновацій; оцінки інтелектуальної власності, експорту й імпорту продукції, виробленої з її

застосуванням; податкового, кредитного та страхового стимулювання інноваційних підприємств і організацій.

5. Слід ужити всіх необхідних заходів для збереження кадрового потенціалу науково-технічної сфери, заохочення молоді до участі в науковій та науково-технологічній діяльності, зокрема шляхом поповнення наукових організацій фахівцями, підготовленими за державним замовленням. Треба запровадити спеціальні гранти для молодих учених, створити спеціалізовані ради для захисту кандидатських і докторських дисертацій з новітніх спеціальностей, ширше практикувати підготовку кадрів вищої кваліфікації в зарубіжних навчальних закладах.

6. На часі також зміцнення інженерної системи, яка зберігає свій потенціал і є базовим ресурсом української економіки під час її переходу в інноваційну фазу розвитку. Це потребує підвищення престижності інженерної праці та рівня її оплати, відновлення на сучасних засадах системи перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерних кадрів.

7. Визначальні складові інноваційного розвитку - інтеграція науки та виробництва, об'єднання промислового, банківського та торговельного капіталу в потужні структури, здатні продукувати високотехнологічні, конкурентоспроможні товари та послуги. Відповідно організаційною основою реалізації інноваційної політики має стати створення фінансово-промислових груп, зокрема транснаціональних, а також горизонтальних та вертикальних холдингових компаній, науково-технічних центрів, технополісів, технопарків. У перспективі вони стануть стрижнем науково-технологічного та інноваційного процесу. Окремі з таких структур можуть формуватися і розвиватися через механізми вільних економічних зон.

Водночас Уряд має невідкладно визначити та здійснити конкретні заходи, спрямовані на підтримку венчурних фірм та малих підприємств інноваційної спрямованості.

Реструктуризація державних підприємств

У контексті економічної стратегії особливої ваги набуває реалізація протягом 2002-2004 рр. комплексної програми реструктуризації державних підприємств, їх адаптації до ринкових умов. Вона передбачає:

- раціональне завантаження виробничих потужностей та виведення з експлуатації тих, які безперспективні з точки зору конкурентоспроможності;
- переведення в комунальну власність об'єктів житлово-комунальної сфери підприємств;
- перехід на світові стандарти бухгалтерського обліку, оцінку основних виробничих фондів відповідно до їхньої реальної ринкової вартості;

- істотне поліпшення менеджменту та корпоративного управління.

Розвиток людського потенціалу - основа стратегії структурно-інноваційного розвитку

Основним імперативом сучасного цивілізаційного прогресу є всебічний розвиток людського потенціалу. Це головна складова національного багатства і рушійна сила суспільного поступу, визначальний критерій оцінки його рівня. Світовою практикою доведено, що інвестиції в людський капітал - найефективніші. Саме цим зумовлюється нова якість економічного зростання, яка утвердилася за останні десятиріччя в розвинених країнах. У Західній Європі цей компонент забезпечує близько 75% приросту національного багатства.

1. Базова передумова розвитку і примноження людського капіталу в Україні полягає в розробленні та реалізації широкомасштабної довгострокової стратегії модернізації всієї системи освіти, наближення її якості до стандартів ЄС, потреб внутрішнього розвитку держави та суспільства, ринкової економіки. У цій визначальній сфері сучасного цивілізаційного прогресу наші позиції досить вагомі, і їх потрібно зберегти та зміцнити. Молоді люди повинні мати рівні і дедалі ширші можливості отримання якісної освіти, у т. ч. вищої, незалежно від доходів та матеріального стану їхніх сімей. Потрібно сформувати таке середовище, у якому позиції кожної людини, її суспільний статус визначалися б передусім рівнем освіченості, набутими знаннями і вмінням застосовувати їх на практиці.

2. Швидкі темпи структурних зрушень у сучасній економіці, старіння знань, здобутих у процесі первинної професійно-освітньої підготовки, зумовлюють необхідність запровадження системи неперервної освіти та освіти протягом життя на основі зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною і вищою її ланками, оптимізації системи перепідготовки та підвищення кваліфікації, інтегрованих навчальних планів і програм.

3. у 2002-2003 рр. потрібно здійснити цільову програму інформатизації навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл. Слід сприяти демократизації навчально-виховного процесу, розвитку мережі недержавних навчальних закладів за умови забезпечення єдиних стандартів якості освіти, формування конкурентного середовища на ринку освітніх послуг. Назріла потреба в запровадженні механізмів пільгового кредитування студентів на період навчання у вищій школі, створенні державного фонду сприяння здібній молоді в здобутті вищої освіти за кордоном. Предметом постійної уваги держави і влади має стати підвищення соціального статусу вчителя, суспільного престижу його професії.

ІХ. СТРАТЕГІЯ ДОХОДІВ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Вихід української економіки на траєкторію зростання ставить нас перед необхідністю невідкладної перебудови соціальної сфери і насамперед істотного підвищення добробуту людей, подолання

глибокого падіння їхнього життєвого рівня внаслідок тривалої та глибокої економічної кризи. У широкому плані йдеться про спроможність держави використати для забезпечення відчутного перелому в задоволенні життєвих потреб населення нові економічні умови, результати стабілізації та зростання.

Нові акценти політики доходів

1. Якщо чинна модель економічної політики зорієнтована переважно на захист соціально вразливих верств населення, то логіка нової стратегії передбачає принципову корекцію політики доходів - перенесення основних акцентів соціальної політики насамперед на працюючу частину населення. Нинішнє заниження вартості робочої сили, як і недостатній рівень соціальних витрат, відчутно гальмує розвиток внутрішнього ринку, динаміку економічних процесів. Практично повністю втрачено стимулюючу функцію заробітної плати, її вплив на розвиток виробництва, науково-технічний прогрес зведено до мінімуму. Економіка, базована на низькій вартості робочої сили, не забезпечує високі стандарти споживання, процеси нагромадження, якісного відтворення робочої сили. За таких умов стримується й розвиток житлово-комунальної та соціальної сфери, зокрема формування страхових фондів, ресурсів пенсійного забезпечення та освіти.

2. У реалізації політики доходів першорядного значення набуває державне стимулювання прискореного зростання заробітної плати. Звідси настійна необхідність запровадження (з 2003 р.) нового, обов'язкового для всіх секторів економіки соціального стандарту - регульованого державою мінімуму погодинної заробітної плати.

3. У політиці доходів не повинно бути місця для реанімації зрівнялівки. Долати диспропорції, що склалися, треба не штучним обмеженням верхньої планки доходів заможних верств населення, а навпаки, їх легалізацією та виведенням з тіні, розширенням прошарку приватних власників (у т. ч. землі), які активно займаються підприємництвом і отримують від цього доходи. Стимулювання людей до володіння приватною власністю та її ефективний захист - один з принципових пріоритетів політики доходів. При цьому слід ураховувати, що високо- та середньозабезпечувані громадяни будуть дедалі більшою мірою здатні оплачувати значну частку послуг охорони здоров'я та освіти, соціального страхування.

4. Життєво важливою справою є забезпечення випереджаючого розвитку соціальних інститутів (освіти, медицини, культури) та відповідного зростання соціальних інвестицій, безпосередньо спрямованих на розвиток людини. У найближчі роки необхідно посилити адресні засади підтримки малозабезпечених сімей, замінивши цим нинішню соціальне несправедливу і вкрай неефективну систему пільг, субсидій та компенсацій.

Зміцнення позицій середнього класу

Справа великої політичної, економічної та соціальної ваги - зміцнення позицій середнього класу, питому вагу якого треба

довести в наступному десятиріччі не менш як до 45-50% від загальної кількості населення, одночасно скоротивши частку людей з доходами, нижчими за прожитковий мінімум.

Становлення середнього класу передбачає перехід до нової моделі споживання, тобто таких стандартів, які забезпечуватимуть гідний рівень життя і стимулюватимуть розвиток внутрішнього ринку, трудової та підприємницької активності населення. Це, зокрема, якісне житло, висока забезпеченість товарами тривалого користування, наявність автомобіля, доступність якісних медичних та побутових послуг, освіти тощо.

Становлення середнього класу відбуватиметься за рахунок збільшення стійкого прошарку власників нерухомого майна, земельних ділянок і акцій, прискореного розвитку малого та середнього бізнесу, фермерських господарств, посилення законодавчого захисту інтелектуальної власності і зміцнення на цій основі соціальних позицій та доходів представників науково-технічної інтелігенції, діячів культури й освіти, фахівців середньої ланки управління, фінансистів та менеджерів.

Політика продуктивної зайнятості

На етапі економічного зростання набуває особливої значущості здійснення регулюючих заходів, спрямованих на ліквідацію прихованого безробіття, проведення політики продуктивної зайнятості. Зусилля органів державної влади, і насамперед Уряду, мають концентруватися на запровадженні дієвих стимулів створення нових робочих місць, забезпеченні гарантій зайнятості в процесі приватизації та реструктуризації підприємств, на підтримці підприємництва і самозайнятості населення, розширенні практики громадських робіт, підвищенні гнучкості ринку праці.

Пенсійна реформа

Наступне десятиріччя має стати періодом запровадження повномасштабної пенсійної реформи, поступового наближення мінімального розміру пенсій до прожиткового мінімуму та поетапного скасування обмежень їх максимальних розмірів. Водночас слід ураховувати, що здійснення пенсійної реформи на рівні сучасних світових стандартів можливе лише за умови розв'язання базової проблеми - відчутного зростання заробітної плати та інших доходів населення. Це органічно взаємопов'язані проблеми, які можуть вирішуватися лише комплексно.

Реформування системи охорони здоров'я

1. Мета глибоких перетворень у цій сфері полягає в поліпшенні стану здоров'я населення на основі забезпечення доступності якісної медичної допомоги, створення правових, економічних та організаційних умов надання медичних послуг, переорієнтації державної служби охорони здоров'я на запобігання захворюванням, насамперед інфекційним, зниження ризиків, пов'язаних із забрудненням та шкідливим впливом довкілля, у т. ч. внаслідок Чорнобильської катастрофи.

2. На часі вироблення та запровадження механізмів багатоканальності фінансування медичної галузі, забезпечення керованого розвитку платних медичних послуг та введення державного соціального медичного страхування, оптимального співвідношення між наданням медичних послуг і свободою їх вибору. Водночас необхідно забезпечити доступність медичної допомоги для соціально незахищених верств населення через законодавче визначення гарантованого рівня безоплатного медичного обслуговування.

Житлова політика

1. На порядок денний нині висуваються докорінна перебудова житлової політики, розвиток житлового будівництва переважно за рахунок коштів громадян, іпотечного кредитування тощо. При цьому слід зберегти систему забезпечення житлом найменш захищених верств населення, яка фінансуватиметься з державного та місцевих бюджетів. Предметом особливої уваги має бути стимулювання приватного будівництва на селі, забезпечення житлом військовослужбовців, підтримка молодіжного житлового будівництва. Активна житлова політика, перехід до широкомасштабного житлового будівництва - вагомий чинник загального оздоровлення економіки, інтенсифікації розвитку внутрішнього ринку, посилення його соціальної спрямованості.

2. Як важливу ланку житлової політики слід розглядати проведення у 2003-2004 рр. житлово-комунальної реформи. Її мета - подолання монополізму та формування ефективного конкурентного середовища в цій сфері.

Х. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ

Ключове завдання зовнішньоекономічної стратегії - забезпечення відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальних параметрів відкритості української економіки, дотримання яких сприятиме економічній безпеці держави, забезпечуватиме тісніше поєднання внутрішньої та зовнішньої економічної політики. Ця робота не повинна перешкоджати інтегруванню України у світовий економічний простір, поглибленню її співпраці з іншими державами.

Практичні кроки в європейській інтеграції

Створення у 2002-2011 рр. згідно з копенгагенськими критеріями необхідних передумов набуття Україною повноправного членства в ЄС передбачає послідовне здійснення таких кроків:

- 2002-2003 рр. - набуття Україною членства в СОТ. Це слід розглядати як один з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, системний чинник розвитку національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності, лібералізації зовнішньої торгівлі, створення сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій;
- 2003-2004 рр. - проведення переговорного процесу та підписання Угоди про асоціацію України та ЄС. Зміна Угоди про

партнерство та співробітництво на європейську Угоду про асоціацію України та ЄС визначатиме новий формат відносин, який відповідав би довгостроковим інтересам України, і наблизитиме її до кінцевої мети - утворення передумов набуття повноправного членства в Євросоюзі;

- 2003-2004 рр. - проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка б передбачала функціонування ринкових інститутів, гарантування правових норм у діловій сфері, стабільні та недискримінаційні правові рамки, чітко визначені права власності, застосування відповідних правил походження товарів, належну організацію прикордонної інфраструктури тощо;
- 2002-2007 рр. - приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах;
- 2004-2007 рр. - виконання процедур, необхідних для набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Отримавши такий асоційований статус, Україна зможе бути краще інформованою щодо внутрішніх перетворень у Євросоюзі, брати неформальну участь у переговорах стосовно різних питань загальноєвропейського масштабу і значення, отримати полегшений та в більших обсягах доступ до фінансових ресурсів ЄС;
- 2005-2007 рр. - проведення переговорного процесу та створення Митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;
- 2007-2011 рр. - повне виконання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі;
- 2011 р. - створення реальних передумов для вступу України до ЄС.

Оптимізація економічних відносин з Російською Федерацією

Економічні відносини з Росією органічно узгоджуються з євроінтеграційним курсом нашої держави. Ці стратегічні стосунки мають базуватися на принципах добросусідства, партнерства, рівності та взаємної вигоди. Росія є нашим найбільшим торговим партнером, а Україна - головний торгово-економічний партнер Російської Федерації. У свою чергу, Україна залишається одним з найбільших споживачів російських енергоносіїв, контролює наземні, морські та повітряні комунікації в життєво важливому для Росії південно-західному напрямку.

Перед обома країнами постає спільне завдання - зосередити зусилля на практичній реалізації досягнутих домовленостей, вивести свою співпрацю на рівень справді стратегічного партнерства, наповнити прийняті політичні документи конкретним реальним змістом.

Відповідно до національних інтересів та цілей України, її економічної безпеки пріоритетними напрямками стратегічного партнерства з Російською Федерацією в економічній сфері в наступному десятиріччі мають стати:

- співробітництво в енергетичній галузі (розвиток єдиної енергетичної системи, спільне використання нафтопереробних та інших виробництв паливно-енергетичних комплексів);
- науково-технічне та інноваційне співробітництво;
- розвиток транспортної мережі в Україні в інтересах обох держав;
- інвестиційне співробітництво, розвиток спільних виробничих структур, коопераційних та технологічних зв'язків, формування спільних ПФГ;
- розвиток військово-технічного співробітництва;
- розвиток фондових ринків та процесів взаємоінвестування;
- взаємне розширення ринку трудових ресурсів;
- спільний розвиток регіонів, що становлять інтерес для обох країн, взаємовигідне використання спільних зон господарської діяльності та розвиток контактних територій;
- співробітництво в протидії тінізації економіки та нелегальній міграції.

Співробітництво з іншими країнами світу

Україна зацікавлена в дальшій лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків і з іншими країнами - учасницями СНД. Визначальним напрямом співпраці з ними є формування зони вільної торгівлі, що сприяло б інтенсифікації господарських взаємовідносин, активному обміну капіталом, товарами, послугами, робочою силою.

Зовнішньоекономічна стратегія нового етапу має підпорядковуватися ідеї європейської інтеграції, використанню таких її форм та механізмів, які дадуть змогу повніше й ефективніше використовувати потенціал взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу, передусім із США, особливо в трансфері технологій, залученні прямих інвестицій, запровадженні сучасних систем менеджменту та маркетингу.

Поглиблюватиметься стратегічне партнерство між Україною і Республікою Польща, яке вже сьогодні може бути віднесене до базових цінностей сучасної Європи.

Значно більшого динамізму необхідно надати зовнішньоекономічним зв'язкам з іншими країнами Центральної та Південно-Східної Європи, для яких Україна може стати перспективним і привабливим партнером, зокрема в транзитних перевезеннях,

агропромислового виробництві, машинобудуванні, рекреаційно-туристичній галузі.

Істотної реструктуризації потребують економічні взаємовідносини з країнами, що розвиваються. Зовнішньоекономічна активність на ринках країн Азії, Африки, Латинської Америки повинна мати цілеспрямований, системний і динамічний характер, органічно вписуватися у стратегію економічного зростання та євроінтеграційного курсу України.

Євроатлантична інтеграція

Інтереси національної безпеки держави та сучасна міжнародна ситуація диктують необхідність суттєвого поглиблення відносин України з НАТО.

Активізація євроатлантичного інтеграційного вектора зовнішньої політики України, його чітке спрямування на повномасштабну євроатлантичну інтеграцію, на реформування військового потенціалу країни відповідно до європейських стандартів має стати одним з найважливіших пріоритетів зовнішньої політики нашої держави.

Ми повинні бути готовими йти в НАТО настільки, наскільки самі держави - члени Альянсу будуть до цього готові, і робити все можливе для того, щоб інтереси України і НАТО в цьому питанні збіглися. Це - запорука активної участі України в дальшому формуванні європейської політики у сфері безпеки, урахування інтересів нашої держави в процесі євроатлантичної інтеграції.

Нові підходи у відносинах з міжнародними фінансовими інституціями

Процеси інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, відкритий характер економіки України зумовлюють необхідність продовження і поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями на ustalених принципах міжнародного права, поваги взаємних інтересів і позицій. Центр ваги у відносинах з МВФ поступово буде перенесено в площину безкредитних стосунків, узгодження головних параметрів макроекономічної політики з тенденціями та прогнозами розвитку світової економічної кон'юнктури, з динамікою та напрямками світових фінансових та інвестиційних потоків. Згідно зі статутними положеннями МВФ буде продовжено координацію у сфері валютної політики.

XI. ЗДІЙСНЕННЯ АКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Інтегрування України в європейські структури потребує вироблення та реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами й управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла становленню нових форм співпраці у форматі "центр - регіони", загально визнаній практиці внутрішнього міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці

територій.

Метою державної регіональної політики як складової стратегії економічного та соціального розвитку України є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення основних регіональних диспропорцій.

1. Державна регіональна політика у 2002-2011 рр. має забезпечити:

- формування оптимальної вискоєфективної структури господарства регіонів, яка б забезпечувала їх комплексний розвиток на основі природно-ресурсного, виробничо-економічного, науково-технічного та людського потенціалу, наявної інфраструктури, історико-культурних надбань і традицій з використанням переваг та можливостей геополітичного становища регіонів;
- запровадження системи стратегічного бюджетного планування та фінансового вирівнювання з застосуванням об'єктивних критеріїв, гарантованих державою соціальних стандартів, нормативів мінімальної бюджетної забезпеченості, законодавчо визначеного переліку завдань місцевого значення;
- застосування договірних засад при визначенні спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в стимулюванні регіонального розвитку, зокрема депресивних територій;
- вирішення спільних регіональних та міжрегіональних проблем розвитку шляхом об'єднання фінансових ресурсів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- комплексний розвиток територій із спеціальним економічним статусом (територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон) за допомогою залучення інвестицій у пріоритетні галузі виробництва для збереження наявних і створення нових робочих місць, подолання наслідків екологічних та техногенних катастроф, запровадження нових технологій, активізації зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення виробництва високоякісних товарів та послуг, створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури;
- підвищення ролі регіонів у зовнішньоекономічному співробітництві, активне входження регіонів до міжнародних організацій та формувань, активізація міжрегіонального та транскордонного співробітництва;
- удосконалення системи державного стратегічного програмування регіонального розвитку, обґрунтування стратегії розвитку окремих регіонів;
- децентралізацію влади, розмежування функцій та повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з розширенням повноважень місцевих

органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

- формування інфраструктури підтримки регіонального розвитку через створення спеціальних інститутів, зокрема агентств регіонального розвитку, які б стали провідниками ефективної державної регіональної політики та власної політики розвитку окремих регіонів;
- підвищення ролі регіонів у реалізації екологічної політики держави;
- адаптацію національного законодавства з питань регіональної політики до норм і стандартів Євросоюзу.

2. Державна регіональна політика здійснюватиметься в тісному взаємозв'язку з адміністративною реформою та реформуванням адміністративно-територіального устрою. Основними напрямками реформи адміністративно-територіального устрою є приведення його у відповідність до Конституції ([254к/96-ВР](#)), удосконалення мережі сільських, селищних і міських рад та впорядкування системи населених пунктів, визначення їхніх меж, розроблення та впровадження генеральної схеми планування територій, укрупнення сільських територіальних громад, створення системи економічно та фінансово самодостатніх громад, запровадження стандартів Європейського союзу щодо адміністративно-територіального устрою, удосконалення організації місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, створення правових основ адміністративно-територіального устрою України як суверенної держави.

XII. ЕКОНОМІЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

1. Створення на попередньому етапі базових засад незалежності і державності України, утвердження її як повноправного суб'єкта світового співтовариства, унормування відносин із сусідніми державами змищує можливі загрози нашій державності в площину економічної безпеки.

Ключовими завданнями в цій сфері мають стати:

- остаточне подолання наслідків економічної кризи, забезпечення сталого зростання з підпорядкуванням його цілям інноваційного та соціального розвитку держави;
- істотне посилення фінансової безпеки, першочергове зміцнення фінансового потенціалу реального сектора економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої та зовнішньої захищеності національної валюти, інтересів вкладників, фінансового ринку, здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень держави, максимальне поліпшення інвестиційного клімату;
- створення надійних гарантій технологічної та техногенної безпеки, оновлення виробничого обладнання, рівень зношеності

якого наближається до критичного, забезпечення безаварійної роботи на об'єктах підвищеної небезпеки, вирішення проблем утилізації відходів, упровадження ефективних технологій їх переробки;

- посилення енергетичної безпеки, здійснення активної політики енергозбереження та розвитку власного енергопотенціалу, диверсифікація ринків і створення умов для реальної конкуренції у сфері енергопостачання;
- вирішення комплексу проблем, від яких залежить продовольча безпека держави, недопущення експансії неякісних імпорتنих продуктів та продовольчих товарів, які може випускати в необхідних обсягах і належної якості національний агропромисловий комплекс.

2. На всіх рівнях - національному, регіональному та об'єктному - мають постійно й послідовно вирішуватися найгостріші поточні та перспективні питання екологічної безпеки й охорони навколишнього природного середовища. Необхідно розвивати і вдосконалювати згідно зі стандартами ЄС законодавчу базу, застосовувати дієві економічні інструменти (поетапне запровадження платного природокористування) для відтворення та раціонального використання природних ресурсів.

До пріоритетних напрямів належать:

- гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, мінімізація впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- поліпшення екологічного стану річок, зокрема басейну Дніпра, та якості питної води;
- стабілізація і поліпшення екологічної ситуації в містах та промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону;
- будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд;
- запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів, поліпшення їх екологічного стану;
- формування збалансованої системи природокористування та екологізації технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті;
- підвищення безпеки проживання населення в сейсмонебезпечних районах;
- збереження біологічної та ландшафтної різноманітності, розвиток природно-заповідної справи.

* * *

Сутність концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр. полягає у визначенні чітко окреслених завдань прискореного виведення економіки на траєкторію сталого зростання через посилення дієздатності держави та подальше поглиблення ринкових реформ, утвердження соціально орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку. Реалізація цих завдань має створити реальні передумови набуття Україною спочатку асоційованого, а потім повного членства в Європейському Союзі.

На основі цих концептуальних засад буде опрацьовано Стратегію економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр., яка відобразатиме не лише загальну перспективу української економіки, а й завдання розвитку відповідних галузей та регіонів нашої держави.